

Макроекономіка

Марія ОЧЕРЕТНА

**ОЦІНКА СТАНУ
КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ
ЗА ДАНИМИ МІЖНАРОДНИХ РЕЙТИНГІВ****Резюме**

Проведено оцінку стану конкурентного середовища в Україні на основі даних міжнародних рейтингів, ідентифіковано його сильні та слабкі сторони, на які повинні звернути увагу державні регулятори. Здійснено огляд вітчизняної державної політики у сфері поліпшення конкурентного середовища та надано пропозиції щодо її вдосконалення.

Ключові слова

Конкурентне середовище, конкурентоспроможність, оцінка, міжнародний рейтинг, державна політика, державна програма.

Класифікація за JEL: A11, H70.

© Марія Очеретна, 2013.

Очеретна Марія, науковий співробітник, Науково-дослідний фінансовий інститут Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління», м. Київ, Україна.

Конкуруючи на певному ринку, підприємства виходять із наявних зовнішніх умов, якими є: сукупність правил започаткування та ведення бізнесу, сформована інфраструктура, характер конкуренції, ефективність діяльності конкурентів, особливості оподаткування, обсяг ринку тощо. Ці фактори формують конкурентне середовище, яке суттєво впливає на конкурентоспроможність підприємств. Якщо середовище є занадто несприятливим, підприємства можуть вдаватися до уникнення його правил і діяти протиправними методами або шукати зручніші, вигідніші умови.

Оцінка стану конкурентного середовища країни та її зіставлення з результатами інших держав є важливим інструментом, який дає змогу підприємствам орієнтуватися у стратегіях розвитку в умовах сучасного ринку, а інвесторам оцінювати ризики та перспективи інвестування в даній країні. Крім того, це дає можливість оцінити ефективність державної політики, її слабкі сторони та визначити пріоритетні напрями розвитку.

Методологія оцінювання стану зовнішнього середовища діяльності підприємств є предметом дослідження багатьох наукових установ та організацій, що пропонують різні підходи та методи. Для можливості порівняння стану конкурентного середовища у країнах світу результати оцінювання представляють у вигляді міжнародних рейтингів.

Серед організацій, що займаються дослідженням стану конкурентного середовища та визначенням факторів, які на нього впливають, провідне місце посідають: Всесвітній економічний форум (The World Economic Forum), Організація економічного співробітництва і розвитку (Organisation for Economic Co-operation and Development), Світовий банк (The World Bank), Міжнародна фінансова корпорація (International financial corporation), Конференція ООН з торгівлі та розвитку (United Nations Conference on trade and development), Міжнародний інститут розвитку менеджменту (International Institute for Management Development), Американська торгівельна палата (American Chamber of Commerce). Частина цих організацій щорічно формують міжнародні рейтинги, які є інформаційною базою нашого дослідження. Серед них: Рейтинг глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму, Щорічний рейтинг глобальної конкурентоспроможності країн світу Міжнародного інституту розвитку менеджменту та Рейтинг легкості ведення бізнесу у країнах світу «Doing business» Світового банку та Міжнародної фінансової корпорації.

У зв'язку з постійними змінами, що відбуваються у вітчизняній економіці, політиці та соціальній сфері, й відповідним оновленням аналітичних матеріалів та рейтингів міжнародними організаціями, оцінка стану конкурентного середовища в Україні потребує постійного перегляду.

Метою статті є визначення стану конкурентного середовища в Україні на основі даних міжнародних рейтингів та огляд вітчизняної державної політики у сфері забезпечення його розвитку, що дасть змогу ідентифікувати невирішені проблеми та спрямувати подальші дослідження на пошук шляхів їх подолання.

Одним з найавторитетніших міжнародних рейтингів, побудованих на оцінці факторів, що формують конкурентне середовище в досліджуваних країнах та впливають на їхню конкурентоспроможність, є Рейтинг глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму (далі – Рейтинг ВЕФ). Головним інтегральним показником Рейтингу ВЕФ є Індекс глобальної конкурентоспроможності (ІГК), який формується за оцінкою 12 складових, що характеризують макро- та мікроекономічні чинники конкурентоспроможності країн.

Важливість тих чи інших складових ІГК залежить від стадії розвитку країни. Адаптувавши теорію стадій розвитку країн Майкла Портера (Michael Porter) [1], експерти Всесвітнього економічного форуму виокремлюють такі три стадії: ресурсозалежна економіка, економіка, орієнтована на ефективність та економіка, орієнтована на інновації (табл. 1).

Вважається, що складові ІГК мають різний ступінь впливу на конкурентоспроможність країни на різних стадіях її розвитку. Відповідно до цього, складові згруповано у три субіндекси: перша стадія – загальні вимоги, друга стадія – підсилювачі ефективності, третя стадія – інновації та розвиненість.

При розрахунку ІГК кожній його складовій присвоюється питома вага, відповідно до її важливості для країни на кожній стадії розвитку. Для країн, що перебувають на перехідних стадіях, ці коефіцієнти плавно змінюються, залежно від ступеня наближеності до однієї чи іншої стадії.

Після двохрічного перебування в перехідному періоді між першою та другою стадіями розвитку економіки Україна, за оцінками, у 2012 році повернулася до групи країн, економіка яких орієнтована на ефективність (друга стадія розвитку), де вона перебувала у 2008 та 2009 роках [2].

Складові ІГК та місце України в Рейтингу ВЕФ представлено в табл. 2.

Дані табл. 2 вказують на зростання загального рівня конкурентоспроможності України впродовж останніх двох років. У 2012 році, порівняно з 2011 роком, за загальним ІГК Україна покращила свою позицію на 9 позицій і посіла 73 місце серед 144 країн. Тобто, за загальним рейтингом їй вдалось досягти рівня докризового 2007 року. Таке покращення відбулось за рахунок підвищення рейтингу України за дев'ятьма з дванадцяти складових.

Таблиця 1

**Стадії розвитку економіки в оцінці
Індексу глобальної конкурентоспроможності**

Рівень ВВП на душу населення, дол. США	Стадія розвитку економіки	Пріоритетні для стадії розвитку економіки складові ІГК	Вагове значення групи складових ІГК для стадії розвитку економіки, %		
			ЗВ	ПЕ	ІР
< 2000	Ресурсозалежна економіка	Загальні вимоги (ЗВ) Складові: інституційне середовище, інфраструктура, макроекономічна стабільність, здоров'я та початкова освіта	60	35	5
3000–9000	Економіка, орієнтована на ефективність	Підсилювачі ефективності (ПЕ) Складові: вища освіта та професійна підготовка, ефективність ринку товарів, ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, технологічна готовність, обсяг ринку	40	50	10
> 17,000	Економіка, орієнтована на інновації	Інновації та розвиненість (ІР) Складові: розвиненість бізнесу, інноваційний потенціал	20	50	30

Складено за: The Global Competitiveness Report 2007-2008. World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.contexto.org/pdfs/WEFcompresc1.pdf>.

Таблиця 2

**Позиція України в Рейтингу ВЕФ
за Індексом глобальної конкурентоспроможності**

Субіндекс	Назва складової ІГК	Місце України в Рейтингу ВЕФ					
		2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
	Загальний індекс	73 (зі 131)	72 (зі 134)	82 (зі 133)	89 (зі 139)	82 (зі 142)	73 (зі 144)
Загальні вимоги	Інституційне середовище	115	115	120	134	131	132
	Інфраструктура	77	79	78	68	71	65
	Макроекономічна стабільність	82	91	106	132	112	90
	Здоров'я та початкова освіта	74	60	68	67	74	62

Субіндекс	Назва складової ІГК	Місце України в Рейтингу ВЕФ					
		2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Підсилювачі ефективності	Вища освіта та професійна підготовка	53	43	46	46	51	47
	Ефективність ринку товарів	101	103	109	129	129	117
	Ефективність ринку праці	65	54	49	54	61	62
	Розвиненість фінансового ринку	85	85	106	119	116	114
	Технологічна готовність	93	65	80	83	82	81
	Обсяг ринку	26	31	29	38	38	38
Інновації та розвиненість	Розвиненість бізнесу	81	80	91	100	103	91
	Інноваційний потенціал	65	52	62	63	74	71

Складено за: The Global Competitiveness Report (issues 2007-2012). World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.weforum.org/reports?filter\[type\]=Competitiveness](http://www.weforum.org/reports?filter[type]=Competitiveness).

Найбільший стрибок Україна здійснила за складовою «Макроекономічна стабільність» – 22 пункти. На це вплинули: зменшення дефіциту державного бюджету вдвічі з 5,8 до 2,7 % ВВП та державного боргу на 4 % з 40,5 до 36,5 % ВВП і, як наслідок, підвищення рейтингу відповідно на 37 позицій (68 місце) та на 15 позицій (61 місце); зниження темпу інфляції на 1,5 % додало Україні 19 пунктів за цим показником [2].

Попри це, макроекономічна стабільність залишається в частині слабких сторін конкурентного середовища України. До того ж, у Рейтингу глобальної конкурентоспроможності 2012 року використовувались макроекономічні показники за 2011 р. У 2012 році основні макроекономічні показники погіршилися. Так, дефіцит державного бюджету у 2012 р. становив 53,4 млрд гривень, або 3,8 % ВВП, що на 1,1 % більше за попередній рік. Сума державного та гарантованого державою боргу України на кінець 2012 року становила 515,5 млрд грн, або 36,6 % ВВП, що на 0,1 % гірше за показник 2011 р [3]. Отже, у Рейтингу 2013 року можливе погіршення позиції України за показником «Макроекономічна стабільність».

Вагоме покращення у 2012 відбулось за складовими «Здоров'я та початкова освіта», «Ефективність ринку товарів» та «Розвиненість бізнесу» (на 12 позицій вгору за кожною). Не відбулось ніяких змін у складовій «Обсяг ринку», яка має найвищий рейтинг серед складових ІГК (38 місце).

На одну позицію погіршився рейтинг складових «Ефективність ринку праці» та «Інституційне середовище». Незважаючи на це, ринок праці залишається конкурентною перевагою України (62 місце). Інституційне середовище, навпаки, – найбільш слабкою ланкою (132 місце).

Отже, за більшістю показників у 2012 році Україна перевершила результати 2011 року, що позначилося на її загальному рейтингу. Тим не менш, найбільш слабкі місця є очевидними. Саме на них, насамперед, повинна бути спрямована увага регуляторів, підприємців та інших зацікавлених сторін.

За показником ВВП на душу населення Україна перебуває на другій стадії розвитку, для якої важливою є ефективність функціонування ринків (див. табл. 1). Проте, як свідчать дані Рейтингу ВЕФ (див. табл. 2), ефективність і розвиток основних вітчизняних ринків (товарного та фінансового) перебувають на доволі низькому рівні, порівняно з іншими країнами світу.

За даними рейтингу 2012 року, до найбільш негативних факторів низької ефективності товарного ринку належать: обсяг та вплив оподаткування (139 місце), поширеність торгових бар'єрів (136 місце), ефективність антимонопольної політики (132 місце). Проте, порівняно з 2011 роком, рейтинг зазначених показників підвищився відповідно на 2, 4 та 2 пункти. Низка інших негативних факторів, а саме: тягар митних процедур (138 місце), видатки на аграрну політику (136 місце), вплив на бізнес правил щодо прямого іноземного інвестування (132 місце), частка іноземних підприємств у країні (125 місце), – погіршили свої позиції на 2, 1, 2 та 4 пункти відповідно.

Разом з тим, Україна має хороший рейтинг за ставками митного тарифу, який, утім, погіршився порівняно з 2011 р. на 6 пунктів до 43 місця, та за часткою імпорту у ВВП (44 місце), яка зросла у 2012 р., – на 7 пунктів.

Значне покращення у 2012 році відбулось за показником ставлення до клієнтів, який підвищився на 33 позиції до 70 місця. Наразі за ним Україна має однакові бали з Латвією, Болгарією, Іспанією та Словаччиною. На 21 позицію Україна піднялась за ступенем концентрації ринку (108 місце), на 16 позицій – за інтенсивністю внутрішньої конкуренції (104 місце), на 14 – за показником витонченості споживачів, який характеризує те, як вони приймають рішення про придбання – орієнтуючись лише на ціну чи аналізуючи технічні характеристики товару та його якість (73 місце).

Покращення рейтингів 10 з 16 показників складової «Ефективність ринку товарів» вплинуло на її загальний рейтинг, який зріс на 12 позицій у 2012 році.

Основними проблемами розвитку фінансового ринку є: стабільність банків, рейтинг якої є доволі низьким (142 місце) і у 2012 р., порівняно з попереднім роком, погіршився на 1 сходинку, та легкість фінансування діяльності через внутрішній фондовий ринок, за чим Україна у 2012 році посіла 129 місце, що на 5 позицій нижче за попередній рік. Слабкими місцями Укра-

їни є регулювання фондових бірж та нагляд за ними (124 місце), наявність (різноманітність) фінансових послуг (113 місце), доступність фінансових послуг (ступінь впливу конкуренції серед постачальників фінансових послуг на доступність їх цін) (111 місце). Проте рейтинг цих показників покращився, порівняно з 2011 р., зокрема за доступністю фінансових послуг – на 12 позицій, за іншими показниками – на 2–3 сходинки.

Найбільший стрибок угору (на 21 пункт до 107 місця) відбувся за показником легкості отримання позик у банку за наявності лише бізнес-плану і без застави, який у 2011 р. був одним з найгірших.

На противагу цьому, за показником ступеня юридичного захисту прав позичальників і кредиторів, який перебуває на доволі високому рівні, Україна втратила у 2012 році 3 сходинки і посіла 11 місце.

Значення розвинутого фінансового ринку для економічного розвитку країни підкреслює Йозеф Шумпетер (Joseph Schumpeter) [4]. Основна думка полягає в такому: на фінансовому ринку приймають рішення щодо надання суб'єктам права використовувати заощадження суспільства, тому він відіграє критичну роль у розподілі ресурсів і впливає на підвищення продуктивності підприємств, а отже, на довгострокове економічне зростання.

Недостатній розвиток вітчизняних ринків також пов'язаний зі слабкою позицією України за показниками, що входять до загальних вимог і є важливими для першої стадії розвитку, коли економіка є ресурсозалежною: інституційне середовище та макроекономічна стабільність (див. табл. 1). Саме ці два компоненти разом із низькою ефективністю й розвиненістю товарного та фінансового ринків чинять найбільш негативний вплив на загальний рівень конкурентоспроможності України.

Користуючись методами економетрії та розрахувавши коефіцієнти кореляції для динамічних рядів даних за цими показниками, можна зробити висновок, що між ними існує тісний зв'язок. Зокрема, зв'язок ефективності ринку товарів та розвиненості фінансового ринку з інституційним середовищем дуже тісний (коефіцієнти кореляції відповідно 0,94 та 0,95); зв'язок цих складових з макроекономічною стабільністю дещо слабший, проте значний (коефіцієнти кореляції 0,81 та 0,74). Розвиток товарного та фінансового ринків також тісно пов'язані між собою (коефіцієнт кореляції 0,92). Найменш тісний зв'язок – між макроекономічною стабільністю та інституційним середовищем (0,66). Це може бути пов'язано з тим, що рішення, які приймають регулятори, не завжди пов'язані з реальним макроекономічним становищем та необхідністю розв'язання його актуальних проблем, а переслідують суб'єктивні цілі.

Вагомий вплив інституційного середовища на розвиток внутрішніх ринків, зокрема ринку фінансів, відзначають також науковці. Так, прихильники теорії «Закону та фінансів» наголошують на важливості правового інституційного середовища у фінансовому розвитку країн, який, у свою чергу, є

першочерговою рушійною силою економічного зростання [5]. Теорія робить спробу розкрити детермінанти фінансового розвитку, стверджуючи, що відмінності у фінансовому розвитку країн можуть бути пояснені відмінностями у правовому інституційному середовищі, що традиційно склалося в країнах і поширювалося на міжнародному рівні через завоювання, колонізацію та імітацію [6].

Як стверджує відомий дослідник проблем фінансового розвитку країн Рос Левін (Ross Levine), «країни, у яких законодавство забезпечує дотримання прав приватної власності, підтримує приватні контрактні угоди та захищає законні права інвесторів і вкладників, більшою мірою готові фінансувати розвиток фірм та фінансових ринків» [7, с. 1]. По суті, захист прав приватної власності надає впевненості інвесторам, вкладникам та позичальникам і стимулює їх ставати учасниками фінансових ринків.

Ще один приклад впливу законодавчого регулювання на фінансові ринки та їх учасників наведено в роботі [8]. Автори розглядають Закон США «Про компанії». Враховуючи те, що кожен американський штат має власну версію Закону, більш ніж половина компаній зі списку Fortune 500 і понад 40 % компаній, що перебувають у лістингу на Нью-Йоркській фондовій біржі, обрали місцем реєстрації штат Делавер. Якби законодавче регулювання не впливало на вартість компаній на фондовому ринку, було б дуже дивним фактом, що так багато фірм зареєстровано в такому маленькому штаті, де більшість з них не мають жодних операцій.

Проблеми інституційного середовища негативно впливають на доступ до товарних ринків. Внаслідок втручання державних органів створюються нерівні умови в конкуренції для різних суб'єктів господарювання.

Таким чином, враховуючи слабку позицію складової «Інституційне середовище» протягом останніх шести років, погіршення її рівня у 2012 році та тісний зв'язок з показниками ефективності ринків, можна стверджувати, що на даний час це найслабша ланка конкурентного середовища України та стримувальний фактор розвитку національної економіки.

Серед великої кількості визначень поняття «інституційне середовище» найбільш стислим та всеохоплюючим видається визначення Лауреата Нобелівської премії з економіки 2009 року Олівера Уільямсона (Oliver Williamson) «Інституційне середовище – це правила гри, які визначають контекст, у якому здійснюється економічна діяльність; базові політичні, соціальні та правові норми, які утворюють основу виробництва, обміну та розподілу» [9, с. 688].

Згідно з розробниками ІГК, «інституційне середовище визначається сформованою в країні правовою та адміністративною системою, у межах якої взаємодіють підприємства приватного сектору та державні органи й організації під час створення національного багатства» [10, с. 4].

Отже, у формуванні інституційного середовища беруть участь як органи державного регулювання, так і суб'єкти підприємницької діяльності. Ступінь впливу останніх значно менший. Проте він має бути врахований. Тому складова «Інституційне середовище» оцінюється за двома комплексними показниками: публічні інститути (ваговий коефіцієнт в оцінці – 75 %), приватні інститути (25 %). Перший дає оцінку показникам ефективності правової та адміністративної систем, другий – рівню корпоративної етики та підзвітності компаній.

Серед показників ефективності приватних інститутів України у 2012 р. найменшу оцінку отримали: захист інтересів міноритарних акціонерів (141 місце), корпоративна етика фірм (124 місце), ефективність стандартів аудиту та фінансової звітності (122 місце).

Такі показники свідчать про недостатню прозорість та підзвітність компаній, що призводить до зниження довіри до них фінансових донорів, виникнення проблем при прийнятті управлінських рішень. Нещодавня глобальна фінансова криза продемонструвала суттєвість стандартів фінансової звітності для забезпечення ефективного управління та підтримки довіри інвесторів і споживачів. Не менш важливим є дотримання корпоративної етики у відносинах з державою, споживачами та партнерами, оскільки це впливає на формування інституційного середовища як сукупності норм і правил поведінки під час економічної діяльності.

Починаючи з 1 січня 2012 року, публічні акціонерні товариства, банки, страхові компанії, а також підприємства, які провадять господарську діяльність за видами, перелік яких визначає Кабінет Міністрів України, під час підготовки фінансових звітів в обов'язковому порядку застосовують міжнародні стандарти фінансової звітності [11] (далі – МСФЗ). Іншим суб'єктам надано право вибору між МСФЗ та вітчизняними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (далі – П(С)БО). Міністерство фінансів України видало наказ [12], яким затверджено Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», скасовано П(С)БО 1, 2, 3, 4 та 5 та запроваджено нові форми фінансової звітності, розроблені з урахуванням вимог МСФЗ, для застосування всіма суб'єктами, незалежно від стандартів обліку та звітності, якими вони керуються. Форми є гнучкими: підприємства можуть не наводити статті, інформація за якими відсутня (крім випадків їх подання в минулому звітному періоді), та додавати статті з переліку, наведеного в додатку 3 до НП(С)БО 1.

Передбачається, що застосування МСФЗ, як всесвітньо визнаних стандартів фінансової звітності, котрі застосовують у більш як 120 країнах світу [13], посилить захист прав та інтересів акціонерів, інвесторів, кредиторів, забезпечить покращення інвестиційної привабливості економіки, стимулювання надходження іноземних інвестицій, спрощення та здешевлення залучення

капіталу вітчизняними підприємствами на міжнародних ринках та сприятиме розвитку вітчизняного фінансового ринку.

Найбільш негативними факторами, що вплинули на оцінку публічних інститутів у 2012 році, були: ефективність правової системи в урегулюванні суперечок та оскарженні регуляторних актів (відповідно 141 та 139 місця), тягар адміністративного регулювання (135 місце), захист прав власності (у тому числі фінансові активи) (134 місце), незаконні платежі та хабарі (133 місце), марнотратство бюджетних коштів (128 місце), незалежність судової системи (124 місце), прозорість державної політики (123 місце).

Тобто, замість орієнтації на підвищення ефективності, що є першочерговим для поточної стадії розвитку економіки України, підприємства витрачають ресурси і час на подолання труднощів, створених адміністративною і правовою системою.

На недостатню ефективність інституційного середовища вказують результати ще одного впливового рейтингу – «Щорічний рейтинг глобальної конкурентоспроможності країн світу», який готує Міжнародний інститут розвитку менеджменту (IMD-Lausanne). Цей Рейтинг засновано на 320 критеріях, які згруповано в 4 фактори конкурентоспроможності: економічні показники, ефективність державного управління, ефективність бізнесу та інфраструктура (рис. 1).

Україна бере участь у Рейтингу IMD, починаючи з 2007 р. За загальною оцінкою, в період з 2007 р. до 2011 р. вона втратила 11 позицій, посівши 57 місце серед 59 країн. У 2012 р. її рейтинг підвищився на 1 позицію (табл. 2).

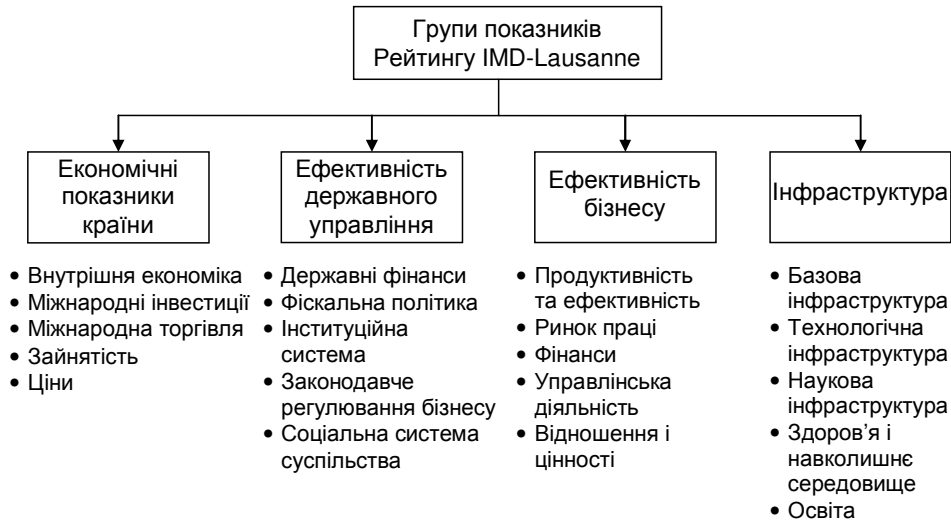
Найбільш слабким місцем України в Рейтингу є ефективність державного управління. Найнижчий її рівень зафіксовано у 2011 р. – 58 місце серед 59 країн, що на 10 позицій нижче порівняно з 2007 роком. У 2012 році Україна піднялась на 2 позиції в оцінці даної групи показників, що відбулось за рахунок покращення показників, які входять до складової «Макроекономічне середовище» в Рейтингу ВЕФ (дефіцит державного бюджету, державний борг) та поліпшення регулювання бізнесу (спрощення започаткування бізнесу за рахунок зменшення мінімальних вимог щодо статутного капіталу, зменшення кількості процедур під час реєстрації суб'єктів, скорочення часу на реєстрацію власності, полегшення процедури сплати податків за рахунок запровадження електронної системи подання фінансової звітності тощо).

Схожу тенденцію мають показники, які характеризують ефективність бізнесу в Україні. Так, з 2007 до 2012 року позиція України за даним фактором погіршилась на 9 позицій (55 місце у 2012 р.).

Загалом за період більш позитивною є оцінка інфраструктури України. Найкращий рівень за останні роки був у 2010 році – 41 місце, проте у 2012 році цей фактор знизився на 10 позицій (51 місце).

Рисунок 1

Групування показників Рейтингу глобальної конкурентоспроможності країн світу IMD-Lausanne

Складено за даними Міжнародного інституту розвитку менеджменту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imd.org>

Таблиця 2

Позиція України в Щорічному рейтингу
глобальної конкурентоспроможності країн світу IMD-Lausanne

Назва складової Рейтингу	Місце України в Рейтингу IMD-Lausanne					
	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Загальне місце в Рейтингу	46 (зі 55)	54 (зі 55)	56 (зі 57)	57 (зі 58)	57 (зі 59)	56 (зі 59)
Економічні показники країни	43	50	55	55	45	48
Ефективність державного управління	48	52	56	56	58	56
Ефективність бізнесу	46	52	53	54	55	55
Інфраструктура	47	46	48	41	48	51

Складено за Overall ranking and competitiveness factors. International Institute for Management Development. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.imd.org/research/publications/wcy/upload/Overall_ranking_5_years.pdf.

Протягом 2011–2012 років найвищий рейтинг Україна мала за групою «економічні показники». Проте у 2012 році, порівняно з 2011 р., рейтинг України за цією групою показників знизився на 3 сходинки – до 48 місця.

Одним з відомих проектів, спрямованих на дослідження конкурентного середовища в країнах світу, є проект Світового банку та Міжнародної фінансової корпорації «Doing Business» (далі – Проект DB). Проект DB спрямований на дослідження впливу регуляторного середовища на місцевий бізнес у країнах світу шляхом визначення ефективності та сили законів, регуляторних актів та інституцій, які мають стосунок до місцевих підприємств малого та середнього бізнесу протягом усього їх життєвого циклу на основі збору та аналізу комплексних кількісних даних.

У щорічному звіті «Doing Business» наводиться рейтинг країн за інтегральним показником «Легкість ведення бізнесу», сформованим з 10 груп показників: реєстрація бізнесу, отримання дозволів на будівництво, підключення до електромереж, реєстрація власності, отримання кредитів, захист інвесторів, оподаткування, міжнародна торгівля, забезпечення виконання контрактів, вирішення проблем, пов'язаних з неплатоспроможністю суб'єктів господарювання.

Починаючи з 2007 р., позиція України в Рейтингу DB поступово погіршувалась. У 2011 р. Україна посіла 152 місце зі 183 країн, втративши за п'ять років 8 позицій. Проте у 2012 вона піднялась одразу на 15 позицій і посіла 137 місце, перевершивши результати 2007 року. Стрімке покращення позиції України в Рейтингу DB зумовлене низкою реформ, які було здійснено у 2011–2012 роках. Результати цих реформ та відповідна зміна позиції України за окремими показниками в Рейтингу DB наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Позиція України в Рейтингу DB у 2011–2012 роках

Складова рейтингу DB	Рік	
	2011	2012
Загальний рейтинг легкості ведення бізнесу	152 <i>із 183</i>	137 <i>із 185</i>
Реєстрація бізнесу (позиція в Рейтингу DB)	116	50
<i>Кількість процедур</i>	9	7
<i>Час (днів)</i>	24	22
<i>Вартість (% від доходу на душу населення)</i>	4,4	1,5
<i>Мінімальна сума сплаченого капіталу (% від доходу на душу населення)</i>	1,8	0,0

Складова рейтингу DB	Рік	
	2011	2012
Отримання дозволів на будівництво (позиція в Рейтингу DB)	182	183
<i>Кількість процедур</i>	20	20
<i>Час (днів)</i>	375	375
<i>Вартість (% від доходу на душу населення)</i>	1,462.3	1,262.6
Підключення електроенергії (позиція в Рейтингу DB)	170	166
<i>Кількість процедур</i>	11	11
<i>Час (днів)</i>	285	285
<i>Вартість (% від доходу на душу населення)</i>	229,2	192,3
Реєстрація власності (позиція в Рейтингу DB)	168	149
<i>Кількість процедур</i>	10	10
<i>Час (днів)</i>	117	69
<i>Вартість (% від вартості власності)</i>	3,9	3,7
Отримання кредитів (позиція в Рейтингу DB)	23	23
<i>Індекс міцності юридичного захисту прав позичальників та кредиторів (0–10)</i>	9	9
<i>Індекс глибини інформація про кредитоспроможність (0–6)</i>	4	4
<i>Кількість суб'єктів, зареєстрованих у державному реєстрі кредитних історій (% від дорослого населення)</i>	0,0	0,0
<i>Кількість суб'єктів, зареєстрованих у приватних бюро кредитних історій (% від дорослого населення)</i>	17,0	23,3
Захист інвесторів (позиція в Рейтингу DB)	114	117
<i>Індекс ступеня розкриття інформації (0-10)</i>	5	5
<i>Індекс ступеня відповідальності директора (0-10)</i>	2	2
<i>Індекс легкості подання позову для акціонерів (0-10)</i>	7	7
<i>Індекс міцності захисту інвесторів (0-10)</i>	4,7	4,7
Оподаткування (позиція в Рейтингу DB)	183	165
<i>Платежі (кількість на рік)</i>	135	28
<i>Час (годин на рік)</i>	657	491
<i>Загальна податкова ставка (% прибутку)</i>	57.1	55.4
Міжнародна торгівля (позиція в Рейтингу DB)	144	145
<i>Документи для здійснення експорту (кількість)</i>	6	6
<i>Час на здійснення експорту (в днях)</i>	30	30
<i>Вартість експорту (US \$ за контейнер)</i>	1,865	1,865
<i>Документи на здійснення імпорту (кількість)</i>	8	8
<i>Час на здійснення імпорту (у днях)</i>	33	33
<i>Вартість імпорту (US \$ за контейнер)</i>	2,155	2,155
Забезпечення виконання контрактів (позиція в Рейтингу DB)	44	42
<i>Час (днів)</i>	343	343

Складова рейтингу DB	Рік	
	2011	2012
<i>Вартість (% від вартості позову)</i>	41.5	41.5
<i>Кількість процедур</i>	30	30
Вирішення проблем, пов'язаних із неплатоспроможністю суб'єктів господарювання (позиція в Рейтингу DB)	158	157
<i>Час (днів)</i>	2,9	2,9
<i>Вартість (% від вартості майна)</i>	42	42
<i>Коефіцієнт стягнення (центів на долар)</i>	8,9	8,7

Складено за: Economy profile: Ukraine. Doing business 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/~media/giawb/doing%20business/documents/profiles/country/UKR.pdf>.

Згідно з даними табл. 3, за більшістю показників Україна у 2012 році продемонструвала кращі результати, ніж у 2011 р. Зокрема, найбільший стрибок угору вона здійснила за показником, що характеризує простоту реєстрації бізнесу (66 позицій). Це відбулось за рахунок усунення вимоги щодо мінімального капіталу для реєстрації компанії, а також вимоги щодо нотаріального засвідчення установчих документів.

Завдяки прискоренню передачі майна, шляхом запровадження ефективного обмеження часу для обробки заяв щодо передачі в Центрах Державного земельного кадастру, Україна у 2012 р. піднялась на 19 позицій за показником «Реєстрація власності».

Спрощення відбулося й у системі оподаткування, шляхом перегляду і об'єднання податкового законодавства, зниження ставок податку на прибуток та уніфікації внесків на соціальне страхування, а також впровадження електронної системи подання звітності та сплати податків. Це зумовило підвищення рейтингу України на 18 позицій за показником «Оподаткування».

За рахунок зниження вартості підключення електроенергії Україна піднялась у Рейтингу на 4 пункти за відповідним показником.

Попри зменшення загальної вартості отримання дозволів на будівництво у 2012 р., Україна втратила одну позицію за цим показником. Це означає, що в інших країнах реформи в цій сфері відбувались інтенсивніше. Аналогічна ситуація трапилась з показниками «Міжнародна торгівля» та «Захист інвесторів», за якими позиція України знизилась відповідно на 1 і на 3 сходинки, незважаючи на те, що у складових цих показників не відбулось жодних змін.

Незмінною залишилась ситуація з отриманням кредитів. Проте цей показник залишається значною перевагою України – 23 місце.

У сферах забезпечення виконання контрактів та вирішення проблем, пов'язаних із неплатоспроможністю суб'єктів господарювання, у 2012 році не було здійснено ніяких реформ. Проте в Рейтингу DB позиція відповідних показників покращилась на кілька позицій, очевидно на фоні незначної активності в реформуванні цих сфер з боку інших держав.

Загалом, найбільшими перевагами конкурентного середовища України у 2012 році були: отримання кредитів (23 місце), забезпечення виконання контрактів (42 місце), реєстрація бізнесу (50 місце). Найбільш слабкі сторони: отримання дозволів на будівництво (183 місце), підключення електроенергії (166 місце), оподаткування (165 місце), хоча за всіма цими показниками, порівняно з 2011 р., відбулось покращення.

Створення в Україні сприятливого бізнес-клімату наразі є одним із пріоритетів державної політики. Це підтверджує низка заяв Президента України Віктора Януковича: «В умовах посилення конкуренції на зовнішніх ринках ми повинні створити режим максимально комфортного бізнес-середовища для залучення іноземних інвестицій і світового капіталу» [14]. «Успішний бізнес буде тоді, коли, перше – держава створює умови, друге – ведення бізнесу прозоре. Тому ми продовжуємо наполегливу реалізацію стратегій комплексних внутрішніх перетворень» [15].

Враховуючи пріоритетність даного напрямку, Президент поставив за мету входження України в сотню країн за легкістю ведення бізнесу у 2013 році [14]. Важливість цієї проблеми підкреслюється також у низці державних програмних документів.

Так, у Національному плані дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [16] передбачено низку заходів та заходів, спрямованих на поліпшення конкурентного середовища в Україні:

- посилення прозорості діяльності та розкриття інформації учасниками фінансового ринку та вдосконалення регулювання їхньої діяльності;
- стимулювання збільшення обсягів операцій в організованому сегменті фондового ринку шляхом створення сприятливих умов для обігу на українських фондових біржах цінних паперів іноземних емітентів, які мають активи в Україні та торгівля цінними паперами яких здійснюється на іноземних біржах;
- спрощення порядку відкриття бізнесу:

- скасування вимоги щодо справляння реєстраційного збору за проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичної особи-підприємця;
- здійснення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців шляхом подання електронних документів без обов'язкового використання електронного цифрового підпису (з використанням інших способів ідентифікації особи);
- встановлення принципу провадження господарської діяльності суб'єктами приватного права без застосування печаток тощо;
- спрощення процедури добровільного припинення господарської діяльності фізичної особи-підприємця;
- скорочення строків процедури банкрутства, забезпечення паритетності захисту інтересів боржників і кредиторів, запровадження дієвого механізму відновлення платоспроможності боржника та запобігання маніпуляціям із майном;
- удосконалення процедур отримання дозвільних документів;
- підвищення рівня захисту прав інвесторів шляхом забезпечення права акціонера на звернення з позовом до суду в інтересах товариства (похідним позовом) у передбачених законом випадках;
- реформування митних процедур, зокрема скорочення кількості документів, які подають до митного оформлення;
- посилення конкуренції на ринках шляхом:
  - внесення на розгляд Верховної Ради України проекту Закону України про затвердження Загальнодержавної програми розвитку економічної конкуренції в Україні на 2014–2024 роки;
  - вжиття комплексних заходів, спрямованих на запобігання, виявлення та припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції;
  - сприяння у проведенні Конференцією ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) огляду законодавства та політики у сфері конкуренції в Україні.

На виконання зазначеного в Національному плані дій заходу стосовно посилення конкуренції на ринках Урядом схвалено Концепцію Загальнодержавної програми розвитку конкуренції на 2014–2024 роки [17]. Проект Програми розміщено на офіційному веб-сайті Антимонопольного комітету України, який є її відповідальним розробником.

Програма, зокрема, передбачає:

- запровадження періодичного відстеження ефективності реалізації конкурентної політики на загальнодержавному, галузевому та регіональному рівнях;
- оптимізація діяльності органів влади як учасників економічних відносин;
- забезпечення розвитку ефективних конкурентних відносин на товарних ринках:
  - сприяння розвитку інфраструктури товарних ринків;
  - усунення або зниження бар'єрів вступу на ринки товарів (робіт, послуг);
  - сприяння розвитку малого та середнього бізнесу;
- формування проконкурентної свідомості в суспільстві;
- залучення інститутів громадянського суспільства до сприяння захисту та розвитку конкуренції;
- залучення представників суб'єктів господарювання, їх об'єднань та громадських організацій до розробки проектів нормативно-правових актів з питань захисту економічної конкуренції.

Метою Програми є розвиток конкуренції на товарних ринках. Згідно з проектом Програми, «товарні ринки» включають у себе ринки фінансових послуг. Це означає, що всі положення Програми стосуються як товарних ринків, так і ринків фінансових послуг. Проте проблеми розвитку цих ринків не є однаковими, про що свідчить аналіз, наведений вище, тому щодо них не може бути застосовано універсальні заходи конкурентної політики і подано однакові очікувані результати. Розвиток конкуренції на вітчизняному фінансовому ринку є важливою проблемою, яка потребує розробки спеціальних заходів.

Ще одним програмним документом, спрямованим на покращення конкурентного середовища в Україні, є «Державна програма активізації розвитку економіки на 2013–2014 роки» [18].

Обґрунтовуючи необхідність підвищення конкурентоспроможності економіки та покращення інвестиційного клімату, Програма опирається, у тому числі, на показники міжнародних рейтингів, а саме Рейтингу ВЕФ та Рейтингу DB. У плані заходів щодо реалізації Програми враховано слабкі сторони конкурентного середовища України, які вплинули на її позицію в зазначених рейтингах. Зокрема, план заходів передбачає:

- удосконалення порядку оподаткування прибутку підприємств з метою зменшення витрат часу платників податку на його нарахування та сплату;
- запровадження дистанційного обслуговування платників податків і зборів з метою зменшення витрат часу і коштів суб'єктів підприємницької діяльності для ведення податкового обліку і сплати податків;
- зменшення кількості видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, та розроблення проектів нормативно-правових актів, спрямованих на скорочення переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні, з метою поліпшення умов провадження господарської діяльності суб'єктами господарювання;
- утворення державного банку розвитку з метою стимулювання та підтримки розвитку пріоритетних галузей економіки, реалізація інвестиційних та інноваційних проектів, залучення довгострокових зовнішніх інвестицій у національну економіку;
- стимулювання інвестиційної активності суб'єктів малого підприємництва шляхом надання їм 50 мікрокредитів для започаткування та ведення власної справи;
- забезпечення комплексної державної підтримки розвитку пріоритетних високотехнологічних галузей;
- залучення державних та інвестиційних коштів для реалізації інфраструктурних проектів;
- укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, у тому числі тимчасове набрання чинності положеннями щодо створення зони вільної торгівлі з метою просування української продукції на ринки держав – членів ЄС, збільшення товарообороту, експорту, залучення інвестицій.

Таким чином, державна політика у сфері забезпечення сприятливого конкурентного середовища в Україні суттєво активізувалась. Разом з тим, у затверджених програмних документах не встановлено кількісних індикаторів досягнення ефективності виконання програмних заходів. Світовий досвід свідчить, що використання такого інструменту забезпечує можливість оцінки ефективності державного управління та сприяє її підвищенню.

Так, Міністерство фінансів Республіки Казахстан у своєму стратегічному плані на 2011–2015 роки [19] використовує як індикатори досягнення цілей конкретні місця в Рейтингу глобальної конкурентоспроможності ВЕФ за низкою показників. Відповідно, у кожному випадку наведено шляхи, заходи і методи досягнення цільового індикатора.

Здійснивши порівняння планових та фактичних значень цільових індикаторів, зазначимо, що за всіма показниками досягнутий рейтинг перевершив запланований. Так, за показником «баланс державного бюджету» у 2012 році було заплановано 29 місце, фактично – 12 місце, за показником державного боргу – 16 місце, фактично – 14 місце, за показником марно-тратство державних коштів – 49 місце, фактично – 31 місце, за показником ефективності стандартів аудиту та фінансової звітності заплановано 95 місце, фактично – 74 місце. За загальним ІГК Казахстан у 2012 році вийшов на 51 місце, піднявшись на 21 позицію порівняно з 2011 роком.

Досвід Казахстану вказує на доцільність урахування показників рейтингу конкурентоспроможності країни під час стратегічного планування діяльності державних органів. Інформація, яку надають такі рейтинги, дає змогу побачити слабкі сторони економіки країни та розробити найбільш доцільні заходи державної політики. Крім того, порівняння планових і фактичних показників рейтингу дає додаткову можливість встановити ефективність роботи Уряду.

Отже, за результатами проведеного дослідження можна сформулювати кілька висновків:

1. Згідно з даними міжнародних рейтингів, конкурентне середовище України має низку переваг, зокрема: великий обсяг ринку, покращення інфраструктури економіки, хороший рівень освіти, професійної підготовки та ефективний ринок праці, дієвий правовий механізм забезпечення виконання контрактів, міцна правова база захисту позичальників та кредиторів, помірні ставки митного тарифу. Сприятливими факторами є поліпшення рівня технологічної готовності та інноваційного потенціалу економіки, спрощення реєстрації бізнесу та власності, прискорення процедур подання звітності до податкових органів та сплати податків, зменшення ступеня концентрації ринку, підвищення інтенсивності внутрішньої конкуренції, полегшення отримання позик у банку без застави, за наявності лише бізнес-плану.

2. Переваги конкурентного середовища України частково нівелюються низкою негативних факторів:

- низька ефективність товарного ринку, зумовлена значними обсягами оподаткування підприємств, низькою ефективністю антимонопольної політики, тягарем митних процедур, недостатніми видатками держави на аграрну політику, негативним впливом на бізнес правил щодо прямого іноземного інвестування, складністю процедур отримання дозволів на будівництво та підключення до системи електропостачання;
- слабка розвиненість фінансового ринку, спричинена нестабільністю банків, низьким рівнем фінансування діяльності підприємств через внутрішній фондовий ринок, недостатньо ефективним регу-

люванням фондових бірж та наглядом за ними, слабким захистом прав інвесторів;

- недостатньо сприятливе інституційне середовище, основними проблемами якого є: корупція, марнотратство бюджетних коштів, залежність судової системи, слабкий захист інтересів міноритарних акціонерів та прав власності, недостатня прозорість державної політики, нерозвинена корпоративна етика фірм, недостатня ефективність стандартів аудиту та фінансової звітності.

3. Проблеми конкурентного середовища України перебувають у полі зору органів державної влади. Про це свідчить активізація державної політики з питань підвищення національної конкурентоспроможності та формування в Україні сприятливого бізнес-клімату. Затверджено низку державних програмових документів, у які включено заходи щодо вирішення проблем конкурентного середовища України. Однак не передбачено механізмів контролю за виконанням цих заходів і їх результативністю. У документах практично відсутні кількісні індикатори виконання визначених заходів, у тому числі пов'язані з позицією України в міжнародних рейтингах. Світова практика показує, що встановлення таких індикаторів під час підготовки державних стратегічних планів є ефективним інструментом оцінки ефективності державної політики та підвищення її результативності. З огляду на дієвість цього інструменту, органам державної влади України варто застосовувати його на практиці.

4. У проєкті Загальнодержавної програми розвитку конкуренції на 2014–2024 рр. за мету поставлено розвиток конкуренції на товарних ринках. При цьому, як зазначено у Програмі, товарні ринки включають у себе також ринки фінансових послуг. Проте, з огляду на відмінність проблем розвитку цих ринків, заходи конкурентної політики щодо них також повинні відрізнятись. У зв'язку з цим, варто додати до Програми положення про розвиток конкуренції на фінансовому ринку України з урахуванням даних міжнародних досліджень. До їх розробки мають бути залучені регулятори у сфері фінансових ринків: Національний банк України, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, які відповідають за вироблення державної політики в цій сфері.

5. Стан конкурентного середовища лише частково залежить від дій державних органів. Звідси, суб'єкти підприємницької діяльності так само повинні сприяти його поліпшенню за рахунок виробництва якісної продукції (послуг), дотримання принципів чесної діяльності та ефективного управління бізнесом. Це загострить конкуренцію на ринках і підніме рейтинг розвиненості бізнесу в Україні. Важливу роль відіграє прозорість діяльності та повне розкриття підприємством інформації з метою надання впевненості інвесторам та кредиторам щодо доцільності вкладання коштів. Фінансові донори повинні

мати змогу оцінювати реальне становище компаній на основі зіставлення та порівняння їх звітних показників. Передумовою зіставності є застосування єдиних стандартів до підготовки звітних показників. Відповідно, недотримання таких стандартів ставить підприємство у програшне становище порівняно з тими, хто їх дотримується.

Законодавством України встановлено вимогу щодо обов'язкового застосування суб'єктами суспільного інтересу (банками, страховиками, публічними акціонерними товариствами та ін.) міжнародних стандартів фінансової звітності, починаючи з 1 січня 2012 року. Іншим суб'єктам підприємницької діяльності надано таке право.

Застосування МСФЗ як всесвітньо визнаних стандартів, звітність за якими складають у понад 120 країнах світу, може сприяти активізації вітчизняного фінансового ринку та зростанню обсягу надходжень прямих іноземних інвестицій в економіку України. Проте – лише за умови належного застосування цих стандартів компаніями.

У подальших дослідженнях планується вивчення фінансових механізмів вирішення проблем, пов'язаних із розвитком конкурентного середовища в Україні.

Література

1. Porter M. (1990) The Competitive Advantage of Nations. Harvard Business Review. March-April 1990 P. 72-91 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kkozak.wz.cz/Porter.pdf>
2. The Global Competitiveness Report (issues 2007-2012). World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.weforum.org/reports?filter\[type\]=Competitiveness](http://www.weforum.org/reports?filter[type]=Competitiveness).
3. Інформація Міністерства фінансів України щодо виконання Державного бюджету України за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=368091&cat_id=368090.
4. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития / Пер. В. С. Автономова. – М. : Директмедиа Паблшинг, 2008. – 356 с.
5. Levine, R and S Zervos (1998). Stock markets, banks and economic growth. American Economic Review, 88(3), 537–558.
6. La Porta, R, F Lopez-de-Silanes, A Shleifer and R Vishny (1997). Legal determinants of external finance. Journal of Finance, 52, 1131–1150.
7. Beck, T, Levine R (2003). Legal institutions and financial development, Policy Research Working Paper Series No. 3136, The World Bank [Електронний ресурс].

- ресурс]. – Режим доступу: http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2003/10/06/000160016_20031006122849/Rendered/PDF/wps3136.pdf.
8. Huang P. H., Knoll M. S. Corporate finance, corporate Law and finance theory // Southern California law review, Vol. 74:175 , 2000, P. 175-192; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www-bcf.usc.edu/~usclrev/pdf/074111.pdf>.
  9. Уильямсон О. И. Экономические институты капитализма. Фирмы, рынки, «отношенческая» контракция / Науч. ред. и вступ, статья В. С. Катькало. – СПб. : Лениздат; CEV Press, 1996. – 702 с.
  10. The Global Competitiveness Report 2012-2013. World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2012-2013>.
  11. Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» : закон України від 12.05.2011 № 3332-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3332-17>.
  12. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=366860&cat_id=285157
  13. Use of IFRS by Jurisdiction / Deloitte [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.iasplus.com/en/resources/use-of-ifrs/>.
  14. Заключне слово Президента на засіданні Комітету з економічних реформ. Прес-служба Президента України Віктора Януковича [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/26603.html>.
  15. Глава держави: Реалізація реформ в Україні спрямована на створення сприятливого бізнес-клімату. Прес-служба Президента України Віктора Януковича [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://president.gov.ua/news/27124.html>.
  16. Заключне слово Президента на засіданні Комітету з економічних реформ. Прес-служба Президента України Віктора Януковича [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/26603.html>.
  17. Про Національний план дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»: указ Президента України від 12.03.2013 № 128/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/128/2013>.

18. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку конкуренції на 2014–2024 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2012 р. № 690-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/690-2012-p>.
19. Про затвердження Державної програми активізації розвитку економіки на 2013–2014 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2013 р. № 187 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP130187.html.
20. О Стратегическом плане Министерства финансов Республики Казахстан на 2011–2015 годы Постановление Правительства Республики Казахстан от 8 февраля 2011 года № 94 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.kz/sgp/2030/MF.doc>.

Стаття надійшла до редакції 15 серпня 2013 р.